

Виступ керівника Офісу Президента України Андрія Єрмака в аналітичному центрі *Chatham House* (GB)

2022-05-19

Don't ever take a fence down until you know the reason it was put up. «Ніколи не позбувайся паркану, якщо не знаєш, чому його було побудовано», – радить у книзі «Річ» (The Thing)

Гілберт Кім Честертон.

Тобто нерозуміння причин нинішнього стану речей може призвести до неправильних дій, які цей стан погіршать.

З нашим нинішнім станом ви обізнані. Україна успішно чинить опір одній із найчисленніших армій планети. Значно довше, ніж очікували у світі.

Важливо чітко розуміти: жодні поступки не могли б зупинити російське вторгнення, окрім безумовної капітуляції, відмови від національної ідентичності, суверенітету й територіальної цілісності. Фактичної згоди на колоніальний статус.

Політична культура Росії не передбачає режиму діалогу. Її основа – диктат. Мова сили.

А силу Росія черпала у співпраці із Заходом. Те, чого її ВПК не здатен виготовити – а це чимало, – вона купувала. Переважно за гроші від експорту сировини. Насамперед енергоносіїв. І навіть після того, як Москва абсолютно ясно демонструвала свої імперські амбіції. У Грузії. В Україні. В Сирії. Знову в Україні. Нафта йшла на Захід. Гроші йшли в Росію. Тривав *business as usual*.

Цьому треба покласти край.

Нинішня війна має стати останньою для Росії. Вона **повинна завершитися повним відновленням територіальної цілісності** та суверенітету України. **Тобто нашою перемогою.**

Нашою спільною з цивілізованим світом перемогою. Адже сьогодні Україна захищає не лише себе. Україна сьогодні – це Фермопіли Європи.

Допомога Україні – це спосіб зняти суперечність між політикою цінностей та *realpolitik*.

Це не лише питання морального вибору, це також інвестиція у європейську та світову безпеку. Тож дозволю собі перефразувати вислів **Честертона**: *«не уникайте участі в побудові паркану, коли знаєте, заради чого він потрібен»*. А ви знаєте.

Він має складатися з чотирьох частин:

- 1) Перша – це **зброя** для України.
- 2) Друга – продовження та посилення **санкційного тиску** (2 а).
- 3) Третя – налагодження механізмів **репарації** та економічна **допомога**.
- 4) Четверта – побудова надійної **системи гарантій** (4 а).

Отже, по пунктах.

Розділ 1. Перше – зброя (1). Вона нам усе ще потрібна. Ми дуже вдячні нашим союзникам за її постачання. Віримо у щирість намірів повністю виконати взяті на себе зобов'язання. Маю сказати, що нам усе ще бракує важкого озброєння. У нас досі немає MLRS. Я це слово вивчив, як і багато українців, на все життя.

Така техніка здатна врятувати життя наших людей. Не лише військових. Адже для росіян мирні мешканці України теж є легітимними цілями. Як і цивільна інфраструктура.

Тому втрата часу нам обходиться надто дорого – в усіх сенсах.

Окупація та обстріли атомних електростанцій російськими військами та шантаж ядерними ударами несуть загрозу глобальної катастрофи. Нemoжливість експлуатувати майже третину наших посівних площ, систематичне знищення російськими військами української аграрної й транспортної інфраструктури, блокада наших морських портів – це елементи загальної стратегії Росії задля тиску на міжнародну спільноту. Загроза продовольчої кризи та ризик голоду в десятках країн, про що попереджає вже керівництво ООН, сьогодні є абсолютно реальними.

Нашою метою є найшвидше встановлення миру.

Що довше триває ця війна, то більші ризики для всієї планети. Але цей мир має бути справедливим. Суверенітет і територіальна цілісність України – не тема для компромісів. Росія має звільнити наші території, включно з українським Кримом та українським Донбасом.

Як ви бачите сьогодні, наступ росіян захлинається, вони переходять до оборони, намагаючись втримати захоплені території та створити передумови для чергової угоди, яку все одно невдовзі порушать. Як це було з двома Мінськими угодами. Для нас це неприпустимо.

Не можна знову давати агресору шанс поглинати Європу шматками.

Розділ 2. Тому дуже важливий тут **другий пункт**, а саме – **санкції (2 б)**.

Звісно, вони не мають такого негайного та безпосереднього впливу на бойові дії, як постачання зброї. Але вони здатні обмежити можливості Росії провадити агресивну політику. Вони здатні позбавити її фінансів, технологій та матеріалів, потрібних для відновлення військового потенціалу. **Тому мають бути довгостроковими.** Ефективне покарання Росії також буде стримувати інших потенційних агресорів. П'яťох наявних санкційних пакетів очевидно недостатньо для цього.

Заради цього наприкінці березня Президент Володимир **Зеленський** виступив з ініціативою створити «санкційну» групу.

Після цього я запропонував моєму другу та другу України Майклу **Макфолу** зібрати провідних міжнародних та українських експертів, які б в оперативному режимі займалися оцінкою роботи санкцій та підвищенням їх ефективності. Цей досвід уже виявився дуже вдалим, і, можливо, подібний формат варто запровадити у Європі. Ми до цього готові.

У квітні наша команда представила **План дій щодо посилення санкцій проти Росії (2 в)**. Серед головних цілей –

- 1) по-перше, повне ембарго на російські енергоносії, паралізація всього банківського сектору й доступу до фінансових ринків. Належну увагу варто приділяти також координації дій партнерів та вторинних санкцій проти держав і компаній, які допомагають агресору обходити обмеження.

Водночас важливо провести ретельні розслідування для нейтралізації корупційного впливу Росії у країнах Європи, Америки та інших регіонів світу.

- 2) Також дуже важливим є визнання Росії країною – **спонсором тероризму**. Це дуже потужний і дуже важливий крок. Як ви знаєте, Сейм Литви вже зробив це. І в Сенаті США вже також зареєстрували відповідну резолюцію. Ці дії мають слугувати прикладом і для інших держав.

9 травня наша команда представила **Дорожню карту – покрокову стратегію із докладними рекомендаціями** для Євросоюзу щодо впровадження **енергетичних санкцій**.

Це вкрай важливо. Адже з 24 лютого Європейський Союз щодня сплачував 800 мільйонів доларів за імпорту російської нафти й газу. Наголошую: цими грошима ЄС опосередковано фінансував російську агресію проти нашої країни.

Таке сприяння ми бачили й раніше. Зокрема, під час спроби реалізації проекту «Північний потік 2». Ви пам'ятаєте, що ми попереджали, що Росія розглядає й розглядатиме такі проекти як геополітичну зброю. Попереджали про неминучість енергетичного шантажу. Та нас не хотіли чути, аж поки не стало запізно.

Тепер ми **хочемо бути почутими з першого разу**.

Ми **пропонуємо партнерам використати унікальну можливість у короткі строки позбутися залежності від російських енергоносіїв**. Зруйнувати енергетичну диктатуру. І позбавити Росію геополітичної зброї. Іншими словами, **перебудова моделі енергоспоживання Європи сьогодні – це самозахист та інвестиції в її розвиток і майбутнє**. Енергетична свобода та енергетична демократія – ключ до майбутнього.

Тому ми вітаємо рішення Єврокомісії запровадити повну заборону на імпорту російської нафти. Вітаємо рішучість тих урядів, які втілюють енергетичне ембарго.

Наша **Дорожня карта** містить рекомендації для зменшення шоку для європейських економік. Це, зокрема, регульований імпортовий податок (або тариф) і зберігання коштів за енергоносії на спеціальному ес-кредит-рахунку.

Ми вітаємо також аналогічну ініціативу уряду США щодо **впровадження** Євросоюзом **мит на російську нафту**. Тим більше що **кошти від сплати мита можуть надходити до Фонду відновлення України (?)**.

Тут ми підходимо до наступної вкрай важливої проблеми.

Розділ 3. І це пункт третій – створення ефективного **механізму відшкодування (3-1 а)** Україні збитків, завданих російською агресією.

Маємо якнайшвидше розв'язати кілька проблем:

1) Національні суди та міжнародні арбітражі не мають відповідної юрисдикції, Європейський суд з прав людини не може забезпечити примусового виконання своїх рішень, ООН майже паралізована перебуванням Росії в Радбезі.

Джерелами компенсацій можуть бути як уже згадані спеціальні податки та мита на російські енергоносії та транзакції, так і державне та приватне майно.

Однак **закордонні активи Росії захищені суверенним імунітетом**, а права олігархів – **недоторканністю приватної власності**.

І це при тому, що сама Росія нехтує міжнародним правом, а капітали так званих гаманців Путіна мають здебільшого кримінальне походження.

Отже, нам потрібен **легітимний міжнародний механізм**, який **забезпечить компенсацію (3-1 б)** завданих Росією збитків і буде діяти попри її **категоричну відмову співпрацювати**.

Указом Президента вже створено **профільну робочу групу**, яку я маю честь очолювати. Наші та міжнародні експерти, зокрема, Маркіян Ключковський, Джеремі Шарп, Амаль Клуні та багато інших, працюють над **проектом такого механізму**, і невдовзі його буде (?) представлено.

Ми розглядаємо *угоди* про *репарації* (3-1 в) як елемент повоєнного відновлення України.

Примітка: Репарація — повне або часткове відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу. Наприклад, якщо розглянемо конкретний випадок, то після Першої Світової війни Німеччина щорічно сплачувала певну суму репарацій (починаючи з 1 млрд марок у 1924 р. і до 2.5 млрд — у 1928—1929 рр.)

Серед таких заходів ми очікуємо **також** на *режим максимального допуску українських товарів на ринки (xxx а)* наших союзників та партнерів,

- запуск так званого *плану Маршалла (xxx б)* для України.

Кейс відбудови України (xxx в) може стати історією успіху для всієї Європи, адже вона буде величезним будівельним та інвестиційним майданчиком, який може дати поштовх розвитку європейських економік.

Уже зараз **низка країн опікується відновленням наших регіонів**. Наприклад, Данія взялася за Миколаївську область, Велика Британія готова зайнятися Київщиною. **Такий формат варто було б поширити на решту регіонів**. Україна може стати глобальною вітриною успіху спільноти демократій, увібравши в себе все найкраще як на інфраструктурно-технологічному, так і на ціннісному рівні. Адже криза відкриває можливості.

Розділ 4. Та ці надбання потребують надійного *захисту (4 б)*. Тобто переходимо до четвертого пункту.

Війна привчила нас вірити лише фактам. А вони такі. Нинішня *система міжнародних відносин зруйнована зусиллями Росії*. Кожен день війни є стрес-тестом для глобальних структур.

Зокрема, в питанні порятунку людей з Маріуполя – це сьогодні дуже гостра тема. Це найбільше випробування як для Міжнародного комітету Червоного Хреста, так і для Організації Об'єднаних Націй за останні 70 років. Маю зазначити, що ООН та особисто Генеральний секретар пан Гутерріш, з яким я постійно, по декілька разів кожного дня перебуваю на контакті з цього питання, зараз беруть дуже активну участь у гуманітарній місії в Маріуполі.

Однак ідеться тут про **наслідки** агресії, а я хотів би поговорити про **запобігання** їй.

НАТО – єдина на сьогодні інституція, здатна надати надійну безпекову парасольку своїм членам.

Однак – я повинен про це сказати – **через національний егоїзм низки держав НАТО продовжує політику подвійних стандартів.**

Альянс підтримує **ілюзію відкритих дверей** для України, широко розчиняє їх іншим країнам. За таких обставин ми змушені шукати інші варіанти. Шукати їх разом з нашими партнерами.

Які будуть основні контури безпеки самої України?

Тут хотів би наголосити:

- ми не бачимо альтернативи членству у **Європейському Союзі**. Будь-які пропозиції щодо його «замінників», які ми чули останнім часом, вважаємо за визначенням неприйнятними.

Інтеграція до **Євросоюзу** для нас є не лише **способом (?) модернізації, реформування (?)** держави та збільшення ВВП, а й одним із чинників забезпечення нашої **безпеки**.

Якщо ви вийдете на вулицю Варшави чи Вільнюса, чи Праги, чи Парижа, чи Відня, чи будь-якої європейської столиці – спитайте в простих перехожих, яка країна могла б їх захистити від Росії у разі нападу. Я впевнений, дуже багато з них назвуть нашу країну, Україну. Назвуть країну, яка сьогодні не є членом НАТО, не є членом Європейського Союзу. Сьогодні, після цієї війни ми точно здатні посилити ці організації. Ми точно можемо стати для них цінним активом. І пересічні люди у Європі та світі сьогодні це розуміють. То чи не час політикам дослухатися до думки їхніх виборців?

Ми маємо вкрай негативний досвід **Будапештського меморандуму**.

Бачимо спроби деяких великих держав примирити Україну з Росією на умовах Кремля.

У такій ситуації мусимо **наполягати**, щоб майбутні гарантії безпеки мали **юридично зобов'язувальний характер** та були **ратифіковані** всіма учасниками.

Очевидно, що **ми не бачимо серед гарантів Росію**, яка систематично спростовує основоположний принцип міжнародного права *Pacta sunt servanda* («Договори мають виконуватися»).

Неприпустимо навіть обговорювати можливості для **збереження обличчя** державою-агресором та державою-терористом. Наші загиблі та постраждалі нам цього не дозволять.

- 1) Спільною метою України та держав-гарантів має бути **стримування Росії від агресії** в майбутньому.
- 2) Насамперед це означає **забезпечення обороноздатності** України.
- 3) Ми продемонстрували всьому світу, що **здатні самі протистояти силам ворога**, що в разі переважають.

Та в майбутньому **розраховуємо, що гаранти знімуть усі** політично обумовлені **обмеження** на постачання Україні **конвенційних озброєнь** та сприятимуть швидкому відновленню й підтриманню її оборонного потенціалу на належному рівні.

Особливо під час **відбудови** української промисловості.

Ще одним ключовим чинником системи безпекових гарантій має лишатися тривала й гнучка **санкційна політика** (чому пункт не в розділі 2 - ?).

Цей комплекс безпекових заходів міг би стати своєрідним **тестовим майданчиком** і надалі – основою для створення **світової коаліції відповідальних держав**, які протягом 24 годин будуть готові ефективно реагувати на будь-яку агресію.

Нагадаю, що **наш Президент Володимир Зеленський ще в березні запропонував подібний формат співпраці. Ми зємо його U24, United24.**

Для побудови цієї системи нам доведеться модернізувати міжнародне право.

- 1) Передусім **розширити визначення агресії**, 2) включивши до нього й інструментарій сучасної **гібридної війни**.

Базові міжнародні організації потребують реформування.

Здоровий глузд підказує, що жодна країна не може бути членом ООН, поки поводить як терорист і агресор. Усі права в ООН та інших організаціях вона має втрачати у першу добу від початку агресії.

У перспективі система безпеки U24 мала б стати глобальною. Адже наш світ стає все більш інтегрованим.

І якщо хтось через розміри, багатство чи амбіції вважає, що вправі відкинути правила цивілізованого співіснування... Ну що ж. Мабуть, саме про таких Роберт Фрост сказав: «Хороші сусіди починаються з хороших парканів» (Good fences make good neighbours).

Я дуже дякую вам за увагу. Я дуже дякую вам за підтримку. І знайте, що наша, я впевнений, скоро перемога буде нашою спільною перемогою. І всі зусилля наших друзів і партнерів українці ніколи не забудуть. Тому що сьогодні ця війна за свободу є не тільки українською. Вона є глобальною.

Чатем-Хаус (*англ.* Chatham House) или **Королевский институт международных отношений** (*англ.* The Royal Institute of International Affairs) — британский аналитический центр в области международных отношений.
